

Es de Miguel, ua família de Vilac

**Conferéncia
de Manuel de Miguel
de Santa Gemma eth 31 d'agost
deth 2025 ena glèisa de Sant
Fèlix de Vilac**

Trancripcion de Miquèu Segalàs

Era existència der Institut d'Estudis Aranesi - Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana, e aguesta publicacion, son possibles gràcies ara ajuda de:

Generalitat de Catalonha

Departament de Cultura

Departament de Justícia

Gobierno de España

Ministerio de Ciencia, Innovación y Universidades

Deputacion de Barcelona

Deputacion de Lhèida

Institut d'Estudis Ilerdencs

Baqueira Beret S.A.

Ajuntament de Naut Aran

Tolo&Associats

Donacions privades

© Institut d'Estudis Aranesi - Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana
1èra edicion: Deseme 2025

DL: L 988-2025

Imprés en Arts Grafiques Bobalà

**Presentacion de Miquèu Segalàs Mir,
president dera Seccion Aranesa der Institut d'Estudis
Aranesi-Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana**

Planvoludes senhores e senhors qu'ètz aciu presenti.

Ei entà jo un plaser, coma representant der Institut d'Estudis Aranesi-Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana, de presentar ath senhor Manuèl de Miguel, qu'ara seguida mos parlarà justament d'aguest cognòm, de Miguel, que per diuèrses rasons a cèrta importància ena Val.

Prumèr de tot, se me permetetz, pensi qu'auria de balhar bères donades sus eth nòste conferenciant.

Eth, Manuèl, encara que neishut en Lhèida, ei aranés per part deth sòn pair, concrètament de casa Forcada deth pòble de Les, a on passèc es ostius enquiàs 11 ans, mentre viuie en Lhèida.

Damb 12 ans se desplace a víuer en Bordèu, ciutat natau dera sua Mair. Aciu viu ena casa des sòn pairins mairaus. En aguesta ciutat corse es sòn estudis enquiath Bac e comence ena Universitat. Mès tard seguís ena Facultat d'Engenhaires de Tolosa.

En an 1970 torne tà Lhèida, a on demore enquia aué.

Cau remarcar que der an 1995 enquia 2015 aucupe eth cargue de Cònsul de França en Lhèida.

E aué que l'auem aciu damb nosati.

Jo, pera mia part, non me vau a alongar mès perque çò d'important, e que mos a amassat aciu, ei precisament era istòria d'aguest cognòm, de Miguel, qu'ei eth sòn e era sua importància entara Val d'Aran, per tant, Manuèl ei era persona mès indicada entà explicar-mos-ac.

Com digui, dèishi pas a Manuèl de Miguel.

Fòrça gràcies a totes e a toti pera vòsta assisténcia e era vòsta atencion.

MIQUÈU SEGALÀS MIR

Conferéncia de Manuel de Miguel de Santa Gemma eth 31 d'agost deth 2025 ena glèisa de Sant Fèlix de Vilac

Senhor ExPresident der Institut d'Estudis Aranesi-Acadèmia aranesa dera lengua...

Senhor Director de la seccion Aranesa dera Acadèmia. Bon dia a toti.

Sò fòrça content d'èster aué aciu damb era vòsta companhia e tanben d'èster en aguesta glèisa. En efècte, en aguest lòc es nòsti pairs-sénhers viueren moments importantis dera sua vida: bategi, comunions, confirmacions, maridatges e enterraments.

Arregraisqui era presentacion qu'acabe de hèr Miquèu Segalàs, president dera seccion aranesa der Institut d'Estudis Aranesi, Acadèmia aranesa dera Lengua Occitana.

Èm ua familha aranesa aumens deth sègle xv ençà. Ei a díder, era Val d'Aran ei era cunhèra dera nòsta familha.

Un aute punt important: me cau arregraïr a Jusèp Loís Sans d'auer-me prepausat de vier tà Vilac entà hèr aguesta charrada.

Evidentament, arregraisqui tanben a Jèp de Montoya, President der Institut d'Estudis Aranesi-Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana era sua collaboracion en aguest acte. E arregraisqui tanben a toti vosati d'auer pujat aciu entà escotar-me.

Tanben vos è de demanar de desencusar-me perque, com autetz segurament observat, eth mèn aranés non ei deth tot academic.

Com vos è dit, sò d'ua familha aranesa de part de Papa e francesa pera part de Mama. Mès Mama se tornèc aranesa en pòc de temps. Arribèc en Les, en casa de Papa en an 1942 e toti me condèren qu'en sies mesi parlaue aranés com ua aranesa.

Papa neishec en Les. Era sua mair ère Isabèl Forcada Sabi. Papa trabalhaue en Òbres Publiques e siguec encargat dera administracion dera òbra deth Tunèl de Vielha.

Dilhèu bèth un de vosati se'n brembe dera casa de husta d'Òbres Publiques fòrça polida que i auie ena boca nòrd deth tunèl. Ere blanca e verda. Aquiu demorèren Papa e Mama pendent dus ans. Ei a díder, qu'èren ena casa deth tunèl quan er episòdi des Maquis.

Me cau dider-vos tanben que Papa escriuec dus libres en aranés: *Uelhada ath passat*, que son rebrembances dera sua joenessa en Les, e er aute libre ei era prumèra novèlla policiaca en aranés. Se ditz *Suspense en Balneari*, evidentament en Balneari de Les. Aguesti libres non se trafen mès e voleria demanar as persones qu'ac pòden hèr de tornar a hèr ua edicion des dus libres. Hè quauqui ans s'utiliza-uen enes estudis dera Val d'Aran.

Eth mèn pairin, Lorenzo de Miguel Nart, damb eth sòn consuer Manuel Forcada, montèren en Les, en an 1913, ua des prumères centraus electricas qu'alimentaue non sonque es cases, mès toti es carrèrs deth pòble tanben.

Papa s'aficionèc ara genealogia perque es nòsti pairs-sénhers auien sauvat vielhi papèrs e documents e auien tanben començat a diboishar un arbe genealogic.

Dempús, Papa me hec a veir tot açò qu'auie hèt, açò qu'auie trapat e jo contunhè eth sòn trabalh.

En arribar ad aguest punt, me cau arregraïr ath bon amic Melquiades Calzado, que mos deishèc hè quauqui ans. Sense eth, jo non auria jamès auut eth temps entà campar tot aquerò que campèc pes registres civius e pes parròquies. Era sua dedicacion e es sòn co-

neishements en genealogia sigueren fundamenaus entà arribar a hèr un arbe.

Evidentament, èm emparentadi damb un pialèr de familhes araneses. Era genealogia ei fòrça interessanta, mès non acabe jamès. Tostemp trapes bèra causa naua e persones naues. Aquerò ei tostemp ua bona notícia. Mès, a viatges, aquerò que trapes te desmonte informacions que pensaues qu'èren segures. Quan parlam de persones que viueren quauqui sègles abans que nosati, era genealogia non ei tostemp ua sciéncia exacta.

Mès ben, jo non vos parlarè guaire de genealogia. Prumèr perque non sò especialista e dempús perque voleria hèr aguesta charrada un shinhau amena. Non voleria qu'en gèsser d'aciu pensèssetz: sòrt que sonque li dèren ua ora entà parlar...

Era Val d'Aran ei un territòri ideau entàs genealogistes. Pendent sègles ère com un mon barrat per tres des quate costats. Era unica gessuda avienta ère entath nòrd. Entà França.

Açò pr'amor dera situacion geografica. Mès se parlam des vies de comunicacion, enquiara dubertura deth Pòrt dera Bonaigua en 1924 e era construccion deth tunèl de Vielha en 1948, era Val se trobaue isolada dera rèsta d'Espanha.

Eth resultat ei qu'es aranesi, damb bères excepcions, non viatjauen guaire entà dehòra deraVal. Non viatjauen entà delà. Molt d'eri non se botjauen deth sòn pòble. Açò vò díder qu'entà maridar-se non i auie mès solucion qu'escuélher en madeish pòble o en pòble deth costat. Es familhes araneses èren ena Val de tota era vida, ath long des generacions s'auien maridat entre eres. Açò non vò díder qu'èren toti cosins, mès quasi. Per aquerò, pendent sègles, Aran ère ua region espanhòla a on es autoritats eclesiastiques emeteren mès dispenses entà maridar-se entre cosins.

Aquerò me hè a rebrembar ua anecdòta: En Salardú, parlaua damb ua simpatica gojata dera familia Espanha (èm tanben emparenta-

di damb eri), des problèmes qu'a viatges pòt provocar era consanguinitat en maridatges entre cosins. Alavetz me didec: "òc, açò ei vertat. Mès, ben, maugrat tot auem de reconéisher que non auem gessut tan mau!". Li auí de dar era arrason.

Per exemple, en nòste arbe genealogic trapam soent personas de Miquel que se mariden damb un aute de Miguel. A viatges ei ua complicacion entà diferenciar personas que ne diden "de Miguel" e "de Miquel".

Ua auta importanta complicacion ei qu'en 1640, quan Margarit envadic era Val, cremèc quasi toti es registres parroquiaus. Cau pensar qu'en Espanha eth Registre Civil comencèc a existir en 1871. Alavetz es hònts qu'auem son documents personaus des familhes. Entà plaçar-les, era melhor forma ei de depositar-les en Archiu Generau d'Aran.

Cau rebrembar que Vilac siguec mès important que Vielha enes sègles ^{xvi} e ^{xvii}, pera sua poblacion e pera qualitat des abitants. Per exemple, eth Baile de Vielha e Vilac, dera familha de Miguel, demoraue en Vilac e non pas en Vielha. Es bailes èren cargues nomentadi peth Rei e non tostemp per temps limitat. Ena Val d'Aran i auie, aumens, dues excepcions: es de Miguel, per autrejament reiau o per usurpacion, ac tornèren ereditari. Un aute cas ei era bailia de Pujòl e Arties, que per decision reiau ère compartida per dues familhes: es Sant Germès e es de La Moga, que s'alternèren er ofici annauement. Un an Sant Germès e un aute La Moga.

En sègle ^{xvii}, eth 40% des abitants de Vilac èren de Miguel. Entà diferenciar es familhes, com sabetz, s'utilizaue eth nòm dera casa e, a viatges, era profession o mestièr (notari, garièr...). Es de Miguel aucupèren diuèrses cases en Vilac: Guilhamic, Pè de Baile, Capdèt, Sebastian, Ramonet, Sacau, Tòni, Comdesa, Fernando, Pug, Bonson, Magràs, Notari, Garièr e quauques ues mès.

Sabi que quauques familhes de Vilac an depausat documents en Archiu Generau d'Aran, en Arròs (eth prumèr Senhor d'Arròs siguec Rafaèl Sobirà de Miguel, Governador dera Val; d'aguest personatge ne parlarè mès tard). Me cau hèr bèra visita tar Archiu entà campar aguesti documents. Coneishi ben eth Hons Baron de Miguel de Santa Gemma de Vilac, mès non encara es auti.

Pendent es darrèri tres sègles era nòsta familha en Aran ei quasi extinta. Soent eth cognòm se perdec per maridatge, a viatges perque non aueren hilhs e a viatges perque se n'anèren tà França o tà d'auti lòcs d'Espanha. Passèc çò de madeish damb d'outes familhes, com Sant Germès e Castellvaquèr.

Auem ua cosia en Vielha, dera branca de Mont. Aguesta branca se formèc quan Bernat Joan de Miguel, de Vilac, se maridèc damb Gerònima Riba, de Mont, en 1713.

Ena casa Baron de Vila i é era darrèra descendenta dera casa Baron, damb es cognòms Ximénez de Miguel. Aguesta branca neishec quan Norberto de Miguel Barrau, de Vilac, se maridèc damb Serafina Garona Arró, de Vila.

En Les me cau parlar damb persones qu'an eth dusau cognòm de Miguel.

Ei curiós qu'a compdar deth sègle xvi i auèc quauqui maridatges de gent de Vilac damb gent de Les.

Parlant des cognòms jo pensi que, sens dobte, aqueri que pòrten un madeish cognòm en ua societat barrada com siguec era Val d'Aran gessen dera madeisha familha. A viatges, trapi diuèrsi amics Boya, de Les, que me diden que non son pas familha entre eri. O Espanha en Salardú, que me diden çò de madeish, o de la Moga en Unha, que diden non èster cosins. Sò segur que se se podesse pujar quauques generacions mès entà naut, trapariem un pair-sénher comun.

Voleria demanar-vos que se coneishetz persones damb eth nòste cognóm, m'ac comunicuetz.

Ara me cau parlar deth pòble de Vilac. Enes descripcions qu'auem trapat de Vilac (relacions de Fco. de Gracia e Fco. de Zamora) se ditz qu'era glèisa de Vilac ère part deth Castèth. Ei eth cas tanben de Vielha, de Salardú e d'autres glèises dera Val. Se'n diden castèths eclesiaus. Era plaça d'armes deth castèth de Vilac ère a on se trape aué era hònt. Ère un castèth triangular damb 5 tors. Eth campanau ei era tor mèstra e era sacristia ua auta tor. Ei vertat que d'un punt de vista estrategic militar, era situacion de Vilac ère perfècta, sus-tot entà veir es possibles enemics baishant deth pòrt enquia Vielha. I auie tanben ua dusau glèisa en Vilac: Sant Laceron (Lázaro?), pensi qu'aué desapareishuda. Bèri istorians parlen tanben de ua auta glèisa: Sant Jaime.

Ei interessant un testament de José de Miguel, en 1556, a on nomen-te que dèishe ath sòn hilh Joan ues tors qu'a en Vilac, e es Pradets de Santa Gemma, en Vilac. Siguec enterrat ena glèisa de Sant Miquel de Vielha damb es sòs Pairs-sénhers. Aquerò vò díder que s'era fa-milha auie dejà ua cripta ena glèisa, èren ena Val dempús de fòrça temps. Parlarè mès tard de Santa Gemma.

Eth pair-sénher mès aluenhat qu'auem trapat ei Pèir de Miguel, que neishec en 1440 en Vilac. Mès ena catedrau de Sant Bertran de Co-menge, un des dus unics aranesi que fondèren ues misses siguec, eth dia 1 de mai de 1403, Rumenus de Miguel, abitant de Bossòst. Non sabem se siguec eth prumèr de Miguel en arribar ena Val o se venguec de Vilac.

Es de Miguel se maridèren damb gent de d'auti pòbles dera Val: Mont, Les, Casarilh, Vielha, Arròs, Bossòst, Unha, e tanben, sustot en sègle XVII, se n'anèren tà França.

Era nòsta familha, com passe en totes en familhes, i auec personat-ges notables e tanben bèth un non pas guaire recomanable. Mès jo vos vau a parlar de bèri uns que me semblen interessanti e de qui auem pro informacion. Com en totes es familhes, sonque s'a conser-

vat informacion dera gent importanta. Des auti, encara que sigues-
sen milhors persones, se non èren personatges publics, non mos
demore arren. Mès pensi qu'aué passe exactament çò de madeish.
Deu èster pròpri dera condicion umana.

Contunham damb era familia:

Auérem diuèrsi Síndics Generaus d'Aran:

1599 Joan de Miguel. Hilh de José de Miguel (1505-1556)

1628 Matèu de Miguel

1650 Joan de Miguel de Santa Gemma

1709 Laurenç de Miguel

1712 Sanci Aunòs de Miguel (hilh de Joan Aunòs Rella).

1779 Joan de Miguel

1785 Arnau de Miguel

1815 xxx de Miguel

1834 Lorenzo de Miguel

Ena darrèra revista *Tèrra Aranesa* n° 21, gessec un article d'Arturo
Calbetò Calbetò e Enrique Vidal Vidal damb eth títol: *Familhes e po-
der en Aran S. XVII, XVIII e XIX.*

Ei un trabalh fòrça complet damb era lista des 600 conselhèrs
d'Aran pendent aguesti tres sègles. Eth resumit ei qu'era familia
damb mès conselhèrs ei era familia de Miguel, damb 33 persones
damb eth prumèr cognòm e 6 damb eth dusau cognòm.

Es cognòms des síndics generaus seguissen tot a fèt era madeisha
estructura e es de Miguel ei era familia damb mès síndics.

Ara, veiram ues autes persones dera familia:

Segur qu'en Vilac quauqu'un se'n brembe de José Braquer de Mi-
guel. Hilh de Generosa de Miguel. Auec ua vida pro complicada pera
sua activitat politica. Siguec secretari de José Maria España, con-
selhèr de Governacion e dempús magistrat deth Tribunau de Es-

pionatge d'a on signèc diuèrses senténcias de mòrt. Dempús dera guèrra civil s'auèc d'exiliar e, quan tornèc, siguec arrestat, jutjat e condemnat a mòrt. Finaument amnistiàt.

Ei evident qu'era sua complicada vida li creec un caractèr fòrça desconfiat.

Jo me'n brembi d'auer-lo visitat damb Papa diuèrsi viatges. Eth prumèr viatge mos recebec damb dues escopetades. Eth darrèr viatge, Papa artenhèc de hèr-le a gésser de casa e vier damb nosati tà Vielha entà vrespalhar amassa.

Tanben i a encara rebrembes deth Baron de Vila, Antònio de Miguel, gran caçaire. Organizaue caceries pera montanha quan personatges importantis visitauen era Val d'Aran. Auem fòrça fòtos damb tot açò que caçaue. Papa condaue que quan venguie a visitar as mèns pairins en Les, Papa s'amagaue perque Antònio auie era costum de sarrar era man damb ua fòrça exagerada encara que siguesses un mainatge.

Un des hilhs deth Baron de Vila, Manuèl de Miguel siguec cònsul d'Espanha en Agen, en França e pendent era segona guèrra mondial, ajudèc a fòrça judius a passar tà Espanha damb documents hèti per eth madesh. Era sua hilha, Maria Loïsa de Miguel neishec en Vila e demorèc tota era sua vida en França, entre Tolosa e Biarritz. Siguec catedratica e inspectora academica. Organizèc er ensenhament deth portugués en França. Jo la coneishí ben e ere ua hemna d'ua grana cultura. Siguec ua des prumèras hemnes en viatjar soleta en trèn trauessant tota Rússia. Portèc fòrça fòtos deth sòn viatge que son en Archiu d'Aran. Se maridèc 4 viatges, mèns moric sense descendéncia en 2013.

Un aute hilh deth Baron de Vila, José de Miguel, ère mètge en Bos-sòst. Semble que siguec un bon mètge. Ère maridat damb Pepita Aunòs, dera familha d'Eduardo Aunòs. Papa e Mama les visitauen

a viatges e condauen causes fôrça curioses. Cada an, celebrauen er aniversari dera sua nôça e se vestien damb es madeishi vestits e ròba que quan se maridèren. Mès eth pas des ans les auie hèt a engraisar-se e era sua hemna, Pepita Aunòs ja non cabie en sòn vestit. Aquerò non siguec un problèma: hègen a méter eth vestit ara mossa qu’auien en casa. Damb tota naturalitat...

Aguest mètge, ena sua consulta auie un corbaç que demoraue damb eri e que fôrça soent, espantaue es pacients. Solie èster sus era sua espatla. Dilhèu bèth un guarie deth espavordiment.

Est’an passat, en Salardú, me condauè un òme gran que quan ère un mainage petit le portauen tad aguest mètge e que ploraue sonquepensant en corbaç.

Contunhi repassant personatges:

- Buenaventura de Miguel Catellvaquèr, de Vilac, siguec Alcalde Major de Barcelona.
- Fèlix de Miguel Estremé, de Vilac, siguec un mètge prestigiós ena Val. Se maridèc tres viatges.

Ena nòsta família auérem fôrça eclesiastics. Era costum ère qu’er segon mainatge dempús der ereu siguesse eclasiastic e atau podie auer era sua vida resolvuda.

Veiram quauqui exemples:

- Laurenç de Miguel siguec canonge dera catedral de Tortosa e Oficiau Eclesiastic de la Val. Maxima autoritat eclesiastica que trataue es litigis dirèctament damb er arquebisbe d’Auch, en França, sense passar peth bisbe de Sant Bertran. Siguec enterrat açiu a on èm ara, en aquesta glèsia, er 1 d’octubre de 1705. Podem veir era lapida que mès tard se curbic damb ciment e per aquerò aué non vedem era inscripcion. Aquerò passèc tanben damb ues autes glèsies, coma era de San Miquèu de Vielha, a on 15 families auéem eth nòste cavòt.

Eth sòn german, Josèp de Miguel, se maridèc damb Maria Barrau e aueren 8 hilhs. D'aguesti, 4 sigueren esclerastics:

- Miguel, rector d'Uldecona en 1718, que dempús siguec rector de Vilac. En pòble auetz bèra pèira der an 1722 qu'ac hè a vèir.
- Bernat Joan, tanben rector de Vilac.
- Bernat, rector de Vilac,
- Nadal, canonge de Tortosa.

E un arrèhilh, Manuel, siguec tanben Canonge de Tortosa. Enterrat ena Catedrau de Tortosa.

Mès tard, auem:

- Manuèl de Miguel. 1789. Oficial eclesiastic d'Aran, Vicari general, Ponent dauant der Arquebisbe d'Auch.

Coma curiositat, Bernat de Miguel, rector de Vilac siguec pairin 14 viatges (6 viatges de mainatges dera nòsta familha.) Ère costum qu'eth mossen siguesse eth pairin.

Mès apròp de nosati, auem Policarpo de Miguel, rector de Montcortbau, a mitat deth sègle XIX. Auec era idèa de bastir ua petita capèla entà aunorar ara Mair de Diu des Desemparats. Pensi que toti coneishetz aquera capèla. Artenhec a amassar es sòs entà bastir-la, mès non auie eth terren. Alavetz l'ac dèren es dera sua familha: de Miguel Bonsom, emparentadi damb es Rella.

Quan s'inaugurèc, pugèren es caperans de tota era Val amassa damb fòrça gent de toti es pòbles, capitanejats pes germanes Generosa e Francisca de Miguel Braquer

E ath delà des eclesiastics, podem citar:

- Francisco de Miguel. 1752: Jutge Reiau.
- Josèp de Miguel Espanha. Assessòr dèra Val d'Aran. Nomentat peth Rei.

— Eth prumèr Registrator dèea Proprietat siguec un de Miguel Capdet.

Ara me cau explicar dus eveniments tragicos entara nòsta familha. Aguest ei eth prumèr:

— Bartolomé de Miguel España, alfères de la Guardia reiau que participèc enes sètges e presa des castèths de Lhèida, Monzon e Ager. En 1650, eth Rei li concedic ua escribania ena Val d’Aran. Margarit, marquès d’Aguilar, qu’auie envadit era Val d’Aran, metec pretz ath sòn cap. Siguec aucit en pònt de Vielha de dues guinhauetades per Bartolomé Benosa en 1668. Ei enterrat en presbitèri dera glèsia de Mijaran.

Non sabi s’era familha Benosa existís encara mès voleria esclarir que mès tard es relacions entre es Benosa e es de Miguel s’apraièren. Non en pòques setmanes, mès 80 ans mès tard quan Juan José de Miguel Espanha se maridèc damb Magdalena Benosa.

E ara vos condi eth segon eveniment tragic:

— Carlos de Miguel Castellvaquèr: Hilh deth precedent. Doctor en leis (advocat) qu’ei considerat coma eròi aranés per deféner es drets des aranesi. Siguec aucit en 1676 en pòrt de Vielha de diuèrses escopetades segontes es instruccions deth Governador Sobirà, Baron d’Eròles, parent sòn (era sua mair ère de Miguel). Siguec nomentat eròi aranés eth 9 de seteme de 1993 e ei rebrebat damb ua placa en a façada der Ajuntament de Vielha. Ei tanben enterrat en presbitèri dera glèisa de Mijaran.

Coma podetz pensar, aguesti dus assassinats politics d’un pair e un hilh damb 8 ans de diferéncia, portèren fòrça consequéncias ena vida publica aranesa. Er istorian Melquiades Calzado escriuec: “**Assassinats politics ena familha de Miguel**”. Sigueren uns ans de grana agitacion en tota era Val. Er istorian Patrici Pojada ac explique plan ben en dièrsi libres, atau coma Bartolomé Bennassar, dera Universitat de Tolosa.

Ara passam tà causes mèns pacifiques:

Toti vosati coneishetz o auetz entenut a tocar era campana Miquèla de Sant Miquèu de Vielha; ei era campana major. Quan jo èra mainatge me didien en Les que quan tocaue era Miquèla s'entene en tota era Val. Non sabi s'ei vertat, mèns segur que Pepito Rella ac sap. Parlant de Pepito, eth tanben ei de Miguel per part dera sua mairia.

Alavetz, açò que vos condaua. Es campanes se batiegen. E tostemp ei damb nòms de hemnes. Era campana major de Vielha se ditz Miquèla perque es sòns pairins sigueren Ana Isabel de Miguel Castellvaquèr e Moga e eth governador militar d'Aran, Bernardo Sire. Eth nòm complet dera campana ei Miquèla Bernarda Isabel. Se batièc eth 13 de gèr de 1778.

— Domingo de Miguel de Cors, neishut en Vilac en 1813 siguec director dera Escòla Normau de Lhèida entre es ans 1858 e 1878. Siguec un pionèr en desvolopament dera agricultura e defensa dera natura. Es sòns libres non son pas de bon de trapar mèns son ena bibliotèca der IEI de Lhèida.

En Lhèida meteren eth sòn nòm a un carrèr e en Ajuntament de Vilac i a ua placa que metec era Deputacion. Ara, er Ajuntament decidic de méter eth sòn nòm a un nau carrèr de Vilac. Pensi qu'ei eth carrèr de Baish. Causa qu' arregraisqui en nòm de tota era familha.

Èm tanben emparentadi damb es Barons de Les. Era arrèhilha deth Baron Pablo Cao de Benos e Condesa, Serafina de la Moga e Cao de Benòs se maridèc damb José de Miguel España, assessor dera Val d'Aran.

Ei interessant de saber qu'es Sant Germès e es de Miguel èren dues familhas partidaries deth rei d'Espanha e lutèren entà impedir qu'era Val d'Aran s'incorporèsse a França. Mès, en tot deféner era madeisha causa, auien ua rivalitat entre eres per rasons personaus. Patrici Pojada parle de "*clans rivaus*", mèns maugrat era sua rivalitat, per aguestes causes dèra vida, Jaime Sant Germès, baile de Unha, e

Juan de Miguel, baile de Vilac e capitan d'infanteria, moriren amassa estacadi er un ar aute aucidi per Margarit ena plaça de Garòs eth 30 d'abriu de 1643.

Dempús, ena Val d'Aran, pendent sègles i auec ua rivalitat inevitabla en èster ena termièra e dempús tanben peth motiu qu'è explicat abans, quan es francesi ajudadi pera Generalitat sagèren de hèr a passar era Val jos era monarquia francesa, dempús dera sua invasion. Abans, vos è dit qu'es aranesi se maridauen sustot entre eri per que non viatjauen guaire. Evidentament trapam fòrça excepcions. Per exemple ena nòsta familha.

En 1640, quan es tropes franceses e catalanes aucuperen era Val e ac incendièren tot, ua part dera familha de Miguel de Santa Gema, se n'anèc tà Montauban de Luchon en tot passar eth Portilhon. Aquerò creèc bèth conflicte que durèc ans perque eth Baile de Vielha e Vilac demoraue en estrangèr e non agradaue a toti. Delà, se marideren damb es Meritens, sigueren Marquesi d'Ustou per maridatge. Ua branca cromptèc eth castèth de Bagen, at costat de Saint Gaudens, ua auta eth castèth de Barbazan ua tresau hec a bastir eth castèth de Martres de Rivière. Èra cosia Nancy de Miguel de Sainte-gème ne siguec èra darrera eretèra.

Auè era branca francesa des de Miguel de Santa Gema ei extinguida. Es de Miguel de França aueren ua sèria de personatges interessanti. François de Miguel de Sainte-gème (1641) oficiau en ua Companhia de Gentilhòmes deth Rei.

Antoine de Miguel de Sainte-gème (1720) mosquetèr a shivau ena prumera companhia deth Rei (Mosquetèrs grisi, peth color des shivaus).

Eth mès interessant siguec Juan Francisco de Miguel de Santa Gema (Saintegème en França).

Neishec en castèth de Bagen en 1767.

Ena Revolucion Francesa, entà non ester guillotinat, escapèc tà Alemanha damb eth comde d'Artois, futur Rei Carles X e s'enrolèren ena armada des Princeps. Sagèren de tornar a instaurar era monarquia en França mès fracassèren dempús de diuersi assagi. Alavetz s'enrolèc ena armada anglesa enquiara restauracion dera monarquia en França, damb Carles X. Siguec tot aguest temps Guàrdia de Còs deth Rei (guardia personau).

Juan Francisco siguec enviat tà Santo Domingo (colònia francesa) coma comandant dera Gendarmeria e dempús marchèc tà Cuba e finaument tà la Naua Orleans, en Loisiaiana.

Açò siguec en 1807 quan es anglesi sagèren de tornar a préner Naua Orleans. Coma eth nòste Juan Francisco ère un militar damb experiéncia, eth Generau Jackson, futur president des Estats Units, li encarguèc d'organizar era defensa dera ciutat e lo nomentèc comandant des Voluntaris de Naua Orleans. Era sua tactica siguec profiter eth Canau Rodríguez, qu'ei parallèl ara mar. Açò que hec ei uedar-lo e quan es anglesi sigueren laguens, dauriren es compòrtes, era aigua se les n'emportèc e atau acabec er atac anglés.

Francisco de Miguel auie tanben ua auta activitat: coma qu'auie quate vaishèths, arribèc a un acòrd damb es germans Laffite (corsaris qu'operauen en Caribe) entà méter es vaishèths ara disposición d'eri e participar enes "operacions".

Siguec felicitat publicament e aué ei considerat coma un eròi en Loisiaiana. Li dedicuèren us vèrsi entà arregraïr-l'ac. Aué, ena Universitat de Tulane, en Naua Orleans, ena seccion d'istòria, an un hons de documents que se ditz Baron de Miguel de Saintegème e le pintèren un quadre qu'ei ena madeisha universitat. Aguesta ei era fòto deth quadre.

Mès tard se'n tornèc tà França e moric en madeish lòc a on auie neishut: en Castèth de Bagen. Siguec nomentat cavallhèr dera Orde de San Loís.

En tot resumir, se pòt díder qu'es sues aventures meritarien de hèr bèra pellicula damb eth títol: *Un aranés en Caribe*.

Digui un aranés perque eth, atau se consideraue. En aqueri temps i non s'auie era nocion de nacionalitat coma aué.

Servic en armades de 4 païsi, mès era sua origina contunhaue en tot èster aranesa.

Un german sòn, Henri Joseph de Miguel de Santa Gemma venguec tà Madrid coma guàrdia personau deth Rei Carlos IV, dempús tornèc tà França coma Capitan de cavalleria e siguec nomentat cavalhèr dera Orde de Sant Lois. Coma es dus reis, eth d'Espanha e eth de França, èren Borbons, es militars e es families importantes non auien problèma entà passar d'un país tar aute.

Ei interessant de saber qu'un an 1988, en Castèth de Bagen, es nau proprietaris organizèren un espectacle "Son et lumière" (son e lum) en parc deth castèth a on se contaue era istòria dèra branca des de Miguel que s'installèc en Comenges. Arrés de nosati ac sabèrem mès auem eth tèxte d'aguesta òbra e, coma veiratz ac heren damb ua enfasi exagerada: Vos ac liegi saiant de meté'i eth madeish enfasi que i metec per autor deth tèxte:

I auie en aqueri tempsi en Espanha un vielh senhor qu'administraue era vila de Vielha, ena Val d'Aran, a on es cascades son vertiginoses. Se didie Don José de Miguel de Santa Gemma. Auie eth pòrt fèrm e era anma templada coma an en Catalonha. Organizaue granes hèstes e toti lo tractauen damb gran respècte e era gent l'astimaue.

Coma podetz veir, ei coma un conde de hades. Mès pensi qu'ei interessant.

Toti es istorians e es antics documents mencionen quaquè pòbles desapareishudi ena Val d'Aran. Es mèis importanti èren ath cant de Vilac. Mencionen Santa Gemma, Sant Germès e Sant Vicenç.

En 1615, era glèsià de Sant Germès encara existie. Diden qu'ère ath cant de Vilac, mèis quaquè sègles mèis tard, era familha Sant Germès demorarie en Unha.

Díden que Sant Vicenç poderie èster a on ère era auta glèsià de Vilac.

Era origina de Santa Gemma non ei pro clar. Sonque auem ua sèria d'informacions que son aguestes:

Segontes es documents, eth pòble de Santa Gemma existie en 1313.

Ja non existie en 1387. Èra rason poderie èster un lauè, era guèrra o dilhèu era pèsta. Diden que sonque se sauvèc bèra hemna que si-guec acuelhuda per ua familha de Vilac.

Eth 8 de noveme de 1257, un Petrus de Santa Gemma assistís a ua reünion en Nebouzan, ath costat de Saint Gaudens.

En sòn testament José de Miguel, en 1556 mencione que dèishe ath sòn hilh Joan ues tors qu'a en Vilac e es pradets de Santa Gemma en Vilac. Siguec enterrat ena glèsià de Sant Miquèu de Vielha ena cripta des sòn pairs-sénhers. Aquerò vò díder que s'era familha auie ua cripta ena glèsià, èren ena Val d'Aran de hège fòrça temps.

En 1636, Joan de Miguel, Senhor de Santa Gemma se'n va tà Montauban de Luchon. Eth sòn pair ère José de Miguel, Senhor de Santa Gemma.

Enes sòn capítols matrimoniaus tamb Beatriu de Bardají, eth 28 d'agost de 1608, se mencionaue eth "Campo de Santa Gemma en el término de Vilac y Vielha".

Ei segur que se tractaue des terrenns a on se hec era urbanizacion Santa Gemma.

En articles sus era glèsia de Sant Fèlix, diden qu'era glèsia de Sant Fèlix ère part deth castèth des barons de Santa Gemma.

En Vilac, ath costat dera bòrda d'en Jan, en prats de Santa Gemma i a ues roïnes que diden poder èster era capèla des Barons de Santa Gemma. I anèrem damb Pepito Rella e ei vertat que no'n demore grana causa.

Auem vist qu'eth pòble ja se didie Santa Gemma en 1313.

Totes es glèsies dedicades a Santa Gemma hèn referéncia a Santa Gemma Galgani, que moric en 1903. Alavetz mos calec campar d'a on venguie era nòsta Santa Gemma. Er amic Melquiades tanben si-guec d'ua inestimabla ajuda.

Trapèrem en França que Santa Gemma ère hilha deth rei de Galícia e Portugau, Lucio Castelli, ena epòca romana. Neishec en sègle pru-mèr o dusau. Ère germana de Santa Quitèria. Totes dus se trapen en Santorau cristian, mès sense guairi detalhs.

Se sap que Quitèria, damb Gemma, trauessèc Espanha e entrèc en França a on moric. Es sues rèstes son ena glèsia de Sainte Quitterie, en Mont de Marsan, a on moric enes Landes, a 80 Km ath Nòrd de Pau. Santa Quitèria ei venerada en França e ena Val d'Aran. Santa Gemma moric en Aire-sur l'Adour, en França.

Era mia teoríia ei era següenta:

Auem trapat qu'es dues germanes (Quitèria e Gemma) se n'anèren tà França tot en passar per Catalonha quan sa pair siguec enviat ta Tarragona per Emperaire Roman. Es dues moriren joenes e proba-blament non sigueren canonizades enquiar an 300. Les auciren per non renegar dera religion catolica.

Açò qu'ei segur ei qu'es Prats de santa Gemma de Vilac e era familia Santa Gemma existien 1900 ans abans que neishesse Santa Gemma Galgani en 1878.

Encara aué contunham campant.

Pensi tanben qu'era estatua de Santa Gemma qu'ei en aquera fòrça polida e plan ben cuedada capèla ena urbanizacion Santa Gemma, non ei pas era nòsta Santa Gemma que dèc eth sòn nòm ath pòble, ara familia, as prats, ath camin e ara urbanizacion. Èra equivocacion ère inevitabla perque, coma è dit abans, totes es glèsies Santa Gemma hèn referéncia a Santa Gemma Galgani. De totes formes, ei admirabla era iniciativa qu'auèc era gent dera urbanizacion de hèr aguesta capèla.

Entà acabar, voleria hèr ua petita reivindicacion. Es aranesi sabem que pendent fòrça sègles eth centre espirituau e politic dera Val d'Aran siguec eth Santuari de Mijaran. Per aquerò es reünions deth Conselh Generau, pendent sègles, se hègen en Santuari de Mijaran. Ei vertat qu'er Ajuntament a plaçat ua polida placa de veire damb eth nòm deth Santuari. Pensi que quate frases indicant era importància de Mijaran entara istòria des aranesi e qu'ère eth Centre spirituau e politic d'Aran, serien ben hètes.

Taben voleria demanar ua petita placa damb es nòms des quate uniques personas enterrades en presbitèri, totes dera familia de Miquel Castellvaquèr. Era unica familia qu'auie aguest privilègi, coma ac explique er istorian Manuel Lladonosa.

Es nòms son enes legats testamentaris dera parròquia de Sant Miquèu e encara se poderien veir es lapides se non s'auessen curbit damb ciment.

Ei vertat que i auie mès personas enterrades en Mijaran, mès èren en cementèri, ath cant deth santuari. Aué s'a bastit eth nau Santuari dessús d'açò qu'ère eth cementèri

Pensi tanben que çò de madeish passèc damb es familhes enterrades ena glèsi de Vielha. Segontes es libres, son 15 familhes es qu'auiem eth dret d'èster enterrades en Sant Miquèu. Probablament, es que sigueren mès importantes o qu'ajudèren entà mantier èra glèsi.

E entà acabar es mies reivindicacions, en tant qu'èm açiu, serie ua bona causa de méter ua placa a on ère era lapida de Llorens de Miguel, enterrat aciu en aguesta glèsia.

Gràcies a toti pera vòsta preséncia, era vòsta atencion e sustot pera vòsta paciéncia!!!

